

İSLÂM TARİHİ VE MEDENİYETİNDE ŞANLIURFA

II

Editörler

Prof. Dr. Kasım Şulul

Prof. Dr. Mehmet Şeker

Yrd. Doç. Dr. Ömer Sabuncu

ŞANLIURFA ŞUBESİ

İSLÂM TARİHÇİLERİ DERNEĞİ

ŞANLIURFA İL MÜFTÜLÜĞÜ

Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Kùltür ve Sosyal İşler Müdürlüğü Kùltür Yayınları No: 2 –
Bilim 2.

İslâm Tarihi ve Medeniyetinde Şanlıurfa Sempozyumu Tebliğleri: -II-

ISBN: 978-975-8168-20-9

Takım Numarası: 978-975-8165-18-6

Mizanpaj/Kapak: Gelişim Ofset - Şanlıurfa

Baskı: Semih Ofset Matbaacılık – Ankara Ocak 2017 – İlaveli 2. Baskı

Kapakta bulunan ve sempozyum için hazırlanan Arapça logo Hattat Mustafa Kaçar'a aittir.

Açılımı: İslâm Tarihi ve Medeniyetinde Şanlıurfa

Urfalı Abdi (1857-1941) Divan'ında Allah, Muhammed ve Ehl-i Beyt Sevgisi

Nuran Altuner*

Giriş

"Ben gizli bir hazine idim. Tanınma ve bilinmemi istedim de mahlûkatı yarattım. Nimetlerimle sevgimi gösterdim. Onlar da beni böylece tanıdılar" diyen Allahu Teala'nın (c.c.) tecelli sebebi aşktır.¹

Allah, bütün esmâ-i hüsnânın manâlarını kendisinde toplayan Hak ilâh'ın ismi. Allah sevgisi mahabbetullah'tır. Allah'ı seven ona itaat eder, yüce huzûrunda boyun eğer. Allah kulun kul da Allah'ın sevgilisidir. Kur'ânda Allah'ı sevmek ve O'nun tarafından sevilme için peygambere itaat şart koşulmuştur.²

Kâinattaki sevginin doruk noktası insandır. İnsan hem sevendir, hem de sevilendir. Sevgi, diğer mahlûkatta da vardır, ama onlardaki sevginin mertebesi ve izharı farklıdır.

Sevgi veya aşk diye vasıflandırılan duygunun önce Allah'tan başladığı "Bana bir karış yaklaşan kimseye ben bir arşın yaklaşırım, bana yürüyerek gelene ben koşarak gelirim" denerek bildirilmiştir. Bu, "Beni seveni ben kat kat daha fazla severim" demektir.

Sevgi ve aşkın evveli de muhabbettir, âhiri de... Onun için "Aşk muhabbeti, muhabbet de Muhammed'i doğurur" denir.

1857 yılında Urfa'da doğan Abdi'nin şiirlerinde Allah, Peygamber ve Ehl-i beyt sevgisi samimi duygularla ifade edilmiştir. Dini ve tasavvufi düşüncenin hâkim olduğu divânında³ sâde bir dil kullanmış, lirik bir tarzı seçmiştir. Divânında münâcat, naat, mersiye, gazeliyat, mesnevî ve murabba nazım türlerine de yer vermiştir. Teşbîh, mecâz-ı mürsel, hüsn-i ta'lîl, tevriye, tenâsüb gibi sanatların ve mazmûnların yer almasıyla klasik Türk edebiyatı kaidelerine uyarak yazması onun tekke edebiyatı tarzı yazmasını da engelleyememiştir.

Urfalı Abdi'de Allah Sevgisi

Sevgi, Allah'ın insanlara verdiği en büyük nimetlerden biridir. Bu sevgiyi bizim damarlarımıza nakşeden Allah'ı sevmek mümkün değildir. Allah'ı anmadan konuşmak, sevgiyi yok eder. Hiç bir şeyin anlamı kalmaz. Her şey Allah'la güzel, Allah'ı severek güzeldir.

Kamil insan sahiplerinin Allah korkuları gibi Allah'a olan sevgileri de çok güçlüdür. Kendilerini yoktan var edenin, sayısız nimetleri hizmetlerine verenin, onları her an gözetip kollayan ve koruyanın Allah olduğunu bilirler. Bunun için tüm sevgilerini kendilerini yaratan ve tek sahipleri olan Allah'a yöneltirler. Urfalı Abdi de, divânında yer alan münâcatında:

İlâhî kenz-i mahfi-i ezelsin
Şerîkin yok Hüdâ-yı lem-yezelsin
Münezzehsin cemî'-i mâsivâdan
Müberrâsın sıfât-ı nâ-sezâdan
.....
Sana tesbîh eder gökte melekler
Senin emrin ile döner felekler
Senin ni'metlerin mahlûka lâ-e'ad
Sana lâyıkdır ancak hamd ü bî-had

* Yrd. Doç. Dr. Batman Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı, naltuner@gmail.com.

¹ Kırkkılıç, Ahmet, Başlangıçtan Günümüze Tasavvuf, Timaş Yayınları, 1996, İstanbul, s.97.

² Âl-i İmran,3/31.

³ Ertan, Mehmet Emin, Urfalı Şair Abdi, Şurkav yayınları: 15, 1997, Şanlı Urfa (Tebliğde örnek verilen şiirler bu baskıdan alınmıştır.)

Habîbin Mustafâ'nın hürmetine
'Azab etme o şâhın ümmetine

.....
Münâcâtım Hüdâya sen kabul et
Bu 'Abdî kemterin câr-ı Rasûl et

Abdi, yukarıdaki münacâtında tasavvufî bir bakış açısıyla Allah'a duyduğu aşkı dile getiriyor. Gayb'de gizli olan ahadiyyet hüviyeti olan "Kenz-i mahfî" hadîsinin delâletine göre "Ben bir gizli hazine idim, bilinmek istedim , bilineyim diye âlemi yarattım" diyen Allah'a (c.c.) duyulan muhabbet başlangıçta Hakk'tan zuhûr etmiş ve bütün âlemin icâdına sebep olmuştur. Nitekim "Allah onları, onlar da Allah'ı severler" âyetinde de muhabbetin önce Hakk'tan zuhur ettiği te'yit edilmektedir.⁴

Abdi'nin yukarıda Allah'a duyduğu aşkın coşkusuyla söylediği şiirinde: "Gökteki melekler sana tesbih eder, felekler senin emrinle dönerler. Senin yarattığın nimetlere mahlûklar ancak sınırsız hamdetmek zorundadır. Habîb'in Mustafa'nın hürmetine bizleri azap etme diyor ve bu aciz kuluna Hz. Peygamber'le komşu olmayı nasip et diyor.

Şâir, münâcâtının tümünde Allah'a yalvarıyor. Ondan yardım istiyor. Onun yaratıcılığı, hayat vericiliği, affetmesi, cömertliği, şükürünün edâsında aciz kalınması, sonsuz büyüklüğü ve kudretinin aciz insanoğlu için ne denli önemli olduğunun farkında olan Abdi, kendisinin bağışlanmasını, suçluluğunun giderilmesini başka kimden isteyebilir ki...

Dem-be-dem eşk-i nedâmet saçılır dîderden
Cân-ı dilden çekerim vakt-i scherde sâd âh

Abdi, "gözlerimden zaman zaman pişmanlık gözyaşları saçılır, seher vaktinde can-ı gönülden yüzlerce âh çekerim" diyerek günahlarından dolayı pişmanlık duyduğunu yüzlerce defa âh çektiğini ifade ediyor.

Âh⁵, divan şiirinde bir mazmûn olup, âşkın aşk ateşiyle gönlünden çıkan bir duman olarak düşünülür. Âh ateşi göklere yükselir ve Allah katına ulaşır.

Ârif ol 'Abdî rızâ-yı Hakk'ı tahsîl et müdâm
Nakd-i 'ömrü yok yere sarf eyleyib etme ziyân

"Ömrünü boş yere sarf edip ziyân etme devamlı Allah'ın rızasını kazanıp ârif ol" diyerek kalbinden Allah sevgisini çıkarma diyen şâir, sevgilisinin yani Allah'm karşısına pîr ü pâk olarak günahlarından arınmış çıkmak ister ve asla kara bir yüzle çıkmak istemez. Bu yüzden ömrün boşa harcanmamasını tavsiye eder.

Cândan severiz hâlıkı müştâk-ı cemâliz
Yandık şerer-i 'aşka talebkâr-ı visâliz

"Yaratanı, cemâlinin özlemiyle tâ gönülden severiz. Kavuşma isteğiyle aşkın kıvılcımında yandık" diyerek, büyük bir coşkuyla Allah'a ve onun cemâline duyduğu aşk ve özlem, gönlünün derinliklerinden yükselen kıvılcımın alevlenmesi sonucudur. Bu öyle bir aşk ki mâsiva yani Allah'tan başka hiçbir şey onu ilgilendirmez.

⁴ Yılmaz, Kamil, Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar, Ensar Neşriyat, 10. Baskı, 2004, İstanbul, s. 209.

⁵ Pala, İskender, Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, c. I-II, 1989, Ankara, s. 22.

H.z. Muhammed (s.a.s.) Sevgisi

Abdi'de H.z. Muhammed (s.a.s.) sevgisi de zirvededir. Hadis-i kudsîdeki "Benim rahmetim gazabıma üstün gelmiştir" buyruğu doğrultusunda Allah'ı taâlâ (c.c.) kâinatı rahmeti sebebiyle rahmet tecellisiyle yarattı. ve yine merhameti sebebiyle H.z. Muhammed'i (a.s.m.) âlemlere rahmet olarak gönderdi. "Biz seni ancak âlemlere bir rahmet olarak gönderdik." Çünkü o, eşref-i mahlûkattır, ekmel-i mevcûdattır. O, olmasaydı Rabbimiz'i tam anlamıyla tanıyamayacaktık. Hâlık'ımızı nasıl tanımamız gerektiğini de o öğretti. Yine bir hadis-i kudsî'de "Sen olmasaydın felekleri yaratmazdım" buyruluyor. "Yüce Allah'ın (c.c.) ilk yarattığı şey benim ruhumdur." Başka bir hadis-i şerifte "H.z. Âdem suyla çamur arasındayken ben yine peygamberdim."⁶

Bu bilgilerin ışığında H.z. Muhammed'i (s.a.s.) sevmek farzdır. İmanın şartlarından biri de H.z. Peygamber'e iman etmektir. H.z. Peygamber (s.a.v.), Buhari ve Müslim'in Enes b. Mâlik'te (r.a.) rivayet ettikleri bir hadis-i şeriflerinde şöyle buyurur: "Sizden birinize ben, annesinden, babasından, çocuklarından ve bütün insanlardan daha sevimli olmadığım müddetçe tam iman etmiş olamaz."⁷

H.z. Muhammed'i (s.a.s.) sevmeye sebeplerinden bir başkası, onun üstün ahlak sahibi ve uyulacak güzel örnek oluşudur. "Şüphesiz sen büyük bir ahlaka sahibisindir." (el-Kalem, 68/4). "Ey inananlar! And olsun ki, sizin için, Allah'a ve ahret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çok anan kimseler için Rasulullah (Allah'ın elçisi) en güzel örnektir." (el-Ahzab, 33/21)

Tarihimizde ve günümüzde memleketimizin her köşesinde okumuşunda, okumamışında, gencinde yaşlısında, kadınında erkeğinde Allah Resûl'ünün sevgisinin bir tezâhürünü görmek mümkündür. Onu kendi hayatlarına düşüncelerine kültürlerine davranışlarına ve çevrelerine yansıtmışlardır. Ona olan sevgi ve muhabbet örneklerine bakıldığında tamamen Türk kültürünün kendine has bir yansıması olarak görülür.

H.z. Peygamber'e (s.a.s.) ismi anıldığında gösterilen saygı aynı zamanda peygambere bağlılık andıdır.⁸

Abdi'nin divanında da H.z. Muhammed'e (s.a.s.) yazdığı 21 adet Naat vardır. Naat'larında H.z. Muhammed'e olan sevgisini dile getirirken klasik Türk edebiyatındaki mazmûnları kullanarak onun peygamberliğini övmüş, yaptıklarını anlatmıştır.

H.z. Muhammed'den (s.a.s.) şefâat dilemeği de ihmâl etmemiştir:

Na't-ı Şerif

Güzeller şâhısın Hakk'a nazîrin var mı 'âlemde
Hakikat bâğının yektâ gül-i handânıdır hüsnün

.....

Marîz-i 'aşka yok çâre müdâvât-ı etibbâdan
Cihânda var ise derd-i dilin derd-i dilin dermânıdır hüsnün

Yukarıda Abdi, na'tinin iki beyitinde H.z. Muhammed'e (s.a.s.) duyduğu aşkı dile getirirken "güzeller padişahısın bu âlemde bir benzerin var mı? Güzelliğin, hakikat bağının tek gülen gülüdür" diyerek onun güzelliğini açılmış güle benzetiyor. Aşk hastalığının tıp ilmi tarafından bir devâsının olmadığını ve dünyada varsa senin güzelliğin ancak "gönül derdimin dermâm olabilir" diyor.

Ey risâlet burcunun mâh-ı münîr-i ezhârî
Rahmeten li'l-'âlemînsin enbiyânın serveri

⁶ Kırkkılıç, Ahmet, Başlangıçtan Günümüze Tasavvuf, Timaş Yayınları, İstanbul, 1996, s. 93.

⁷ Soysaldı, Mehmet, Peygamber Sevgisi, (msoysaldi@hotmail.com) ilkadim dergisi, 05-2004.

⁸ www.dinibil.com (Yrd.Doç.Dr. Cevdet Kılıç'ın " Türk İslâm Kültüründe H.z. Muhammed Sevgisi" adlı makalesinden)

“Ey risâlet burcunun çiçeği ışık saçan ayı, enbiyânın serveri Rahmeten li'l-'âleminsin” diyerek sevgilisini yani Hz. Muhammed'i (s.a.s.) yücelterek dünyayı aydınlatan ay gibi, insanları da aydınlatıp doğru yola sevk eden peygamberlerin içinde önemli bir şahsiyet olduğunu vurguluyor ve onun ışığını aya benzetiyor.

Na't-ı Şerîf

Ey şâh-ı rüsûl pâk neseb fahr-ı risâlet
V'ey kân-ı edeb matla'-ı hurşid-i sa'âdet
Senden dil-i 'uşşâka gelir feyz-i İlâhî
Anlardır olan zümre-i ashâb-ı kerâmet
İhlâs ile 'âlemde sana etmeyen îmân
Mahşerde hacâletle döker eşk-i nedâmet

.....
'Abdî -i siyâh-rû der-i lutfunda gedâdır
Senden diler ey sâhib-i Mi'râc şefâ'at
Şâir na'tında, “ey resûllerin şâhı risâletin övdüğü temiz soydan gelen, saâdet güneşinin matla'ı ve edeb kaynağı diye sesleniyor ve âşıkların gönlüne senden ilâhî feyz gelir. Kerâmet ashâbının zümresi olan onlardır. Dünyada sana ihlâs ile îman etmeyen, mahşerde utanarak pişmanlık gözyaşları döker. Kara yüzlü/günahkar Abdi, Mi'râc sahibi olan senden şefâat diler ve senin lütfunun kapısında dilenci olmayı ister.

Mürşid-i râh-ı hakikat şehsüvâr-ı Enbiyâ
Yâ Muhammed Mustafa olsun sana cânım fedâ

Bütün peygamberlerin başı Hz. Muhammed'i (s.a.s.) hakikat yolunun aydınlatıcısı yani İslâmiyet'in yayıcısı olarak görüyor ve onun için canını fedâ edeceğini söylüyor.

Bülbül-i bâğ-ı belâgat ey habîb-i kibriyâ
Menba'-ı feyz-i sa'âdet şehsuvâr-ı enbiyâ
.....
Zulmet ü cehl-i dalâlet kablamışken 'âlemi
Yâ Muhammed nûr-ı pâkin 'âleme verdi ziyâ

Ey belâgat bağının bülbülü olan Habîb-i Kibriyâ saâdet feyzinin kaynağı enbiyânın şehsüvârisin” diyerek gül ve bülbül aşkını hatırlatmıştır.

Diğer beyitte ise, yine “ey Muhammed âlemi cehâlet ve karanlık kaplamışken senin aydınlık ve temiz nûrun dünyayı aydınlattı” diyerek cahiliye döneminin son bulduğunu ifade ediyor.

Teşnegân ümmetinçün yâ Muhammed Mustafâ
Rûz-ı mahşerde sana Hak verdi âb-ı Kevseri

Ey Muhammed Mustafa, senin sevgine susamış olan ümmetin için mahşer gününde sana Allah Kevser suyunu içirdi ve ölümsüzlüğü elde etmiş oldun. İnsanlar sana duydukları sevgiden dolayı senin içtiğin Kevser suyundan içmek istiyorlar. Senin sevgin seni sevenlerin kalbindedir. Sen onların kalbinde ölümsüzsün, senin sevgin susuzluğu giderir, diyen şair kalbinin derinliklerinde yer alan aşkını dile getirmiştir.

Ehl-i Beyt Sevgisi

Ehl-i beyt, ev halkı demektir. Peygamberimizin ailesine mensup kişilere ve bilhassa onun soyundan gelenlere Ehl-i beyt denilmiştir. Peygamberimizin oğulları küçük yaşta vefat etmiş, soyu kızı Hz. Fatıma ile onun oğullarından devam etmiştir.

Allah Resûl'ü : "Fatıma benden bir parçadır. Onu üzen beni üzmüş, onu sevindiren beni sevindirmiş olur" demektedir. Kızını, faziletçe kendisine denk bir kişiyle, iman edenlerin ilklerinden olan amcaoğlu Hz. Ali ile evlendirmiştir. Onlardan dünyaya gelen torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'e karşı sevgisi de birçok hadis-i şerifte zikredilmiştir. Her ikisinin neslinden birçok âlimler yetişmiştir. Bu soydan İmâm Ca'fer-i Sâdık, Abdülkâdir Geylânî gibi nice yüksek şahsiyetler yetişmiştir.

Ehl-i beyte zulmeden ve haklarını ifâ etmeyen idâreler nefretle anılmışlar, halktan yeterli desteği bulamamışlardır.

Ehl-i beyti sevmek, en başta zulmetmemeyi, dil uzatmamayı, hayırla anıp hürmet göstermeyi gerektirir.

Hz. Peygamber(s.a.v.) vedâ hutbesinde müminlere; "size iki emânet bırakıyorum. Onlara sınımsız sarıldıkça yolunuzu hiç şaşırmasınız. Bu emânetler, Allah'ın kitabı Kur'ân ve O'nun peygamberinin sünnetidir" diye seslenmişti.

Müslümanlar Ehl-i beyt'e sahip çıkmayı ve onların meseleleriyle ilgilenmeyi adeta bir vazife kabul etmişlerdir.⁹

Urfalı Abdi, divanında Ehl-i beyt için dört mersiye yazmıştır.

Hânedân-ı Mustafâ'ya hasm-ı cân oldu Yezîd
Nûr-ı çeşm-i Fâtımâ-i Zehrâ'yı etdirdi şehîd
Olmasın asla Hüdâ'nın rahmetinden müstefid
Uğrasın kahr-ı Cenâb-ı Hakk'a her an ağlasın

Şimr-i mel'ûnün elinden koptu tûfân-ı belâ
Al kızıl kana boyandı çün zemîn-i Kerbelâ
Dehşetinden titredi 'arz-ı semâvât-ı 'âlâ
'Âlemi 'ulvîde rûh-ı şîr-i Yezdân ağlasın

Ekmel-i âl-i Rasûl-i Kibriyâ'dandır Hüseyin
Cevher-i ferd-i 'Aliyyü'l-Murtazâ'dandır Hüseyin
Böyle bir pâk nesebdir etkîyâdandır Hüseyin
Hâlîna gökte melekler yerde insan ağlasın

Abdi yazdığı bu Mersiye'de üzüntüsünü şiddetli bir şekilde dile getirirken Yezîd'in Hz.Peygamber'in hânedanından bir cân aldığını ve Hz.Fâtıma'nın gözünün nûrunu şehîd ettiğini söylerken Allah'ın rahmetinden istifâde etmemesini ve Allah'ın gazabına uğraması için bedduâ ediyor.

Şâir, melûn Şimr'in elinden belâ tûfânı koptu, Kerbelâ zemini Kızıl kana boyandı, Gökyüzü dehşetinden titredi diyerek Hz. Hüseyin'in büyük peygamberin sülâlesinden gelen mükemmel bir zât olduğunu ve de Hz. Ali'nin evlâdı olduğunu, öyle bir temiz soydan geliyor ki Allah korkusundan günah işlemekten çekindiğini söyleyerek, Hz. Hüseyin'e "gökte melekler yerde insan ağlasın" istiyor.

⁹ www.islamihayatdergisi.com/konular/detay/islamda-ehl-i-beyt-sevgisi.

Mersiye-i Diğer

Gösterib şâh-ı şehîdâna sadâkat a'dâ
Kasd-ı cân eylediler âl-i rasûlde hayfa

.....
Kerbelâ'da irtikâb-ı cürm eden zâlimler
Âb-ı Kevser içemez dest-i 'Âlî'den aslâ

Rûz-ı mahşerde cenâb-ı Fâtıma hayrû'n-nisâ
Hak divânında eder hûn-ı Hüseyin'i da'vâ

Pençe-i âl-i 'abâya müntesibdir 'Abdî
Kaldı mâtemler içinde çağırır vâveylâ

Şâir, yukarıdaki mersiyede "Düşmanlar, Rasûl'ün soyundan gelenlerin canına kast ederken, şehitlerin padişahına sadakat göstermediler. Kadınların en hayırlısı Hz. Fatma, mahşer gününde Hz. Hüseyin'in kanını dava edecektir. Bu yüce soydan olan Abdi de feryâd ederek Hz. Hüseyin için mâtem tutmaktadır" diyerek duygularını coşkulu bir şekilde ifade eder.

Mersiye-i Diğer

.....
Nesl-i pâka zulm eden zâlimler
Yok mı âyâ sandılar yevm-i va'îd

Ne belâdır bu belâ-yı cürm
Elemi âdemi eyler tezyîd
Kanlı yaş aka gözümünden 'Abdî
Dilde sönmez alev-i nâr-ı şedîd

"Temiz nesle zulm eden zalimler, kıyamet gününün olmayacağını mı sandılar? Bütün insanlık bu elem için büyük üzüntü içindeler, gözünden kanlı yaş akan Abdi'nin gönlünde şiddetli ateşin alevi sönmez" diyen şair, bütün mersiyelerinde ehl-i beyt sevgisini vurgulamış ve Hz. Hüseyin'in ve akrabalarının uğradığı trajik vak'ayı anlatırken hem kendi duygularını, hem de kâinatın matemini coşkulu bir üslupla dile getirmiştir.

Sonuç

Nefsi yenmek için gereken şey aşktır, sevgidir. Mutasavvıflar "Hikmetin başı Allah sevgisidir" derler. Kâinatın yaratılış sebebi de aşktır. Hz. Muhammed olmasaydı felekleri yaratmayacağını söyleyen Allah'ü Tealâ'nın, ezeli sevgisinin olmaması durumunda hiçbir şeyin olmayacağı da ortadadır. Dolayısıyla Abdî için de Hz. Muhammed'in soyundan gelenlere sevgi göstermek Allah ve Muhammed sevgisinin bir sonucudur. Üstelik Abdi de Hz. Hüseyin sülâlesindedir.

Abdi divanında, Allah, Muhammed ve Ehl-i beyt sevgisi münacat, naat ve mersiyelerle doğrudan anlatılmıştır. Gazellerinde ise bu üçlü sevgiyi tasavvufi anlayışla aktarmıştır. Abdi'nin ölümünden sonra da divanını okuyanlar bu üçlü sevginin yayılmasına ve yaşamasına aracı olmuşlardır. Mekânı cennet olsun.